

הערות מגדריות על הצעת התקציב לשנת 2025: מי ישלמו את המחיר הכלכלי של המלחמה?

יעל חסון ומירי אנדבלד סבג

5.11.2024

המלחמה גובה מחירים כבדים. אלפי משפחות איבדו את היקרים והיקרות להן, אחרות מחכות למעלה משנה לשובם. של קרוביהן החטופים. ות הנמקים בשבי, רבים ורבות נפגעו בגוף ובנפש, קהילות התפרקו, עשרות אלפי משפחות פונו מבתיהן ורבים. ות איבדו את מקורות ההכנסה שלהם. הסבל הרב והנזק האדיר לחברה ולכלכלה ילוו את ישראל למשך שנים קדימה. תקציב המדינה החדון בימים אלו, אינו עוסק בשיקום והחלמה. יתר על כן הוא אף מאיים להחמיר את מצבן של אוכלוסיות פגיעות ממילא ובתוך כל של אנשים החיים בעוני, בדגש על נשים.

במסגרת המסמך הנוכחי נתייחס להשלכות של הקפאת מדרגות המס, מענק העבודה וקצבאות הילדים, העלאת דמי הביטוח הלאומי והקיצוץ המתוכנן בשכר העובדים - על נשים בישראל, בדגש על נשים בעלות הכנסה נמוכה.

נשים בגיל העבודה

הצעת התקציב של 2025 המבקשת לממן את ההוצאות הכבדות של המלחמה, מושתתת בין היתר על גזירות כלכליות אשר צפויות להרחיב את הפערים המגדריים ולפגוע בעיקר בנשים מוחלשות. כבר עתה ישנן עדויות בדבר הפגיעה בתעסוקה ובזכויות נשים בעבודה בעקבות המלחמה, בעיקר בנשים המועסקות בשוק עבודה מעורער: עובדות שעתיות, נשים בתקופה מוגנת (שבה חל איסור חוקי לפגוע בהעסקה, כדוגמת הריון וטיפול פוריות), נשים ערביות ועוד.¹

מענק עבודה ("מס הכנסה שלילי") - מענק עבודה משולם על ידי רשות המיסים מאז שנת 2007 ונועד לתמוך בעובדים ובעובדות בעלי הכנסות נמוכות. המענק ניתן לבני 21 ומעלה שהם הורים לילדים וכן לבני 55 ומעלה או אנשים עם מוגבלות. אימהות (ואבות) חד הוריות זכאיות למענק גבוה יותר ועד תקרת שכר גבוהה יותר.

¹ בן אליהו, הדס, יעל חסון ונוגה דגן בוזגלו. 2024. [השלכות המלחמה על נשים בישראל: חיוניות, שקופות ומודרות](#). מרכז אדוה, מכון ון ליר בירושלים וקרן אברט.

לפי נתוני מבקר המדינה, כ-62% ממקבלי מענק עבודה בשנת 2017 היו נשים.²

על פי המוצע בטיוטת חוק ההסדרים, יוקפא השכר לפיו מחושב מענק העבודה וכן סכומי המענק הנגזרים ממנו. מדובר בצעד שיפגע בבעלי השכר הנמוך בישראל, סכום המענק הממוצע בישראל עומד על כ-4,000 ש"ח לשנה³ - סכום נמוך בהשוואה למדינות אחרות.⁴ במילים אחרות, כבר עתה מענק העבודה אינו נותן מענה מספק לעובדים ועובדות בשכר נמוך והקפאתו היא צעד שיעמיק את הפגיעה הכלכלית בהם. ואת הקושי להתקיים מהכנסה ראויה, במיוחד על רקע עליית מדד המחירים בכ-4% בשנה האחרונה.

קצבאות הילדים – הצעת התקציב המקורית לשנת 2025 דיברה על הקפאה של כלל הקצבאות, אך הצעה זו ירדה מהפרק לקראת אישור הממשלה את התקציב. מדובר בצעד חיובי, אך עדין נותרו גזירות הפוגעות במידה הרבה ביותר באוכלוסייה העובדת במעמדות הנמוך והבינוני בישראל, בדגש על נשים.

קצבאות הילדים ניתנות כידוע לאימהות. עתה מדובר להחריג את קצבאות הילדים מביטול הקפאת כלל הקצבאות ולהותיר את ערכן הנומינלי ללא שינוי בשנת 2025, כפי שנקבע ב-1 בינואר 2024. הפגיעה הצפויה בקצבת הילדים, על אף היותה קצבה נמוכה, תביא לשחיקת ההכנסה של נשים מוחלשות ותשפיע על יכולתן לרכוש שירותים ומוצרים חיוניים למשק הבית.

העלאת תשלומי דמי הביטוח הלאומי במדרגה המופחתת - ההצעה הנוכחית היא שבמקום הקפאת כלל הקצבאות, תועלה מדרגת תשלומי הביטוח הלאומי לרמת המס המופחתת בלבד – כלומר, תחול על בעלי.ות הכנסות נמוכות ועד למדרגת שכר של 7,522 ש"ח בחודש.⁵ כיום, עד למדרגת שכר זו, עובדות משלם.ת 0.4%, שיעור זה יעלה עתה ל-1.2%. העלאה זו צפויה להקטין את שכר הנטו של עובדים.ות בשכר נמוך בעשרות שקלים לחודש, כאשר מרבית המושפעים מכך הן נשים. עובדות ועובדים המשתכרים כ-7,000 ש"ח בחודש ישלמו עתה 84 ש"ח במקום 28 ש"ח ששילמו עד עתה ויפסידו כ-700 ש"ח בשנה.

כמו כן יופחתו **שני ימי הבראה** – שעלותם למעלה מ-800 ש"ח בשנה, למי שבכלל מקבלת רכיב זה.

סך ההפסד של אישה המפרנסת לבד את שני ילדיה עשוי להגיע לסכומים של כ-1000-2000 ש"ח בשנה (בתלות בגורמים השונים). המשמעות היא שכאשר מדובר במשפחה שסך הכנסותיה נופל מקו העוני, הקפאת נקודות הזיכוי, השכר ומדרגות מס ההכנסה יובילו להגדלת מספר המשפחות החד-הוריות שנכנסות למעגל העוני

² מבקר המדינה, 2020. דוח שנתי 71 א'.

³ לפירוט התנאים המזכים ותקרת השכר ר' <https://www.misim.gov.il/gmmhszakaut> , <https://blog.kolzchut.org.il/?p=3975>

⁴ דגן-בוזגלו, נוגה. 2024. הצעת התקציב לשנת 2025: ההצעה לפגוע במקבלי מענק עבודה אינה סבירה. מרכז אדוה.

⁵ [תזכיר חוק ההתייעלות הכלכלית \(תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנת התקציב 2025\), התשפ"ה-2024, פרק': ביטוח לאומי.](#)

ו/או להעמקת העוני עבור משפחות אלו. לעומת זאת, ההשפעה על משפחות בעשירוני ההכנסה העליונים תהיה זניחה.

בבחינת בעלי שכר נמוך כפי שהוגדר על ידי ה-OECD (שני שלישים מהשכר החציוני), מהוות הנשים כ-65% בשנת 2021-2022, כאשר ישראל כמדינה מובילה בשיעור בעלי השכר הנמוך בקרב המדינות המפותחות.⁶ בשנת 2021 יותר משליש מהנשים המועסקות בישראל (כ-36%) מהנשים היו בעלות הכנסה נמוכה משכר המינימום (5,300 ש"ח) בהשוואה לכ-22% מהגברים המועסקים.⁷

בנוסף, ברובן המכריע של המשפחות החד הוריות (86%) עומדת אישה בראש המשפחה. שיעור העוני בקרב משפחות חד הוריות בישראל גבוה במיוחד - כמעט רבע מהמשפחות שבראשן הורה עצמאי חיות בעוני.⁸ שיעור גבוה יותר ממשפחות אלה חיות באי-ביטחון תזונתי⁹ ורבות מהן סובלות ממצוקת דיור חריפה, ונמצאות בסיכון גבוה להתמודד עם מחוסרות דיור.¹⁰

נזכיר כי לצד כל אלו, גם שיעור המע"מ צפוי לעלות מ-17% ל-18% החל מה-1 בינואר 2025. בהיותו של המע"מ מס גרסיבי, תשלומיו מהווים חלק גדול יותר מסך ההכנסה של משתכרי שכר נמוך המפנים חלק גדול יותר של הכנסותיהם לצריכה.

לשם השוואה, התוכנית הכלכלית לשנים 2002-2003, שנבנתה בעקבות משבר כלכלי עמוק אשר נגרם משילוב של משבר בענף ההייטק והאינתיפאדה השנייה, קיצצה בכל השירותים החברתיים והפחיתה משמעותית את תשלומי ההעברה של הממשלה: בנוסף להקפאת כל קצבאות הביטוח הלאומי לארבע שנים, קוצצו בחדות קצבאות המיועדות בעיקר לנשים: הבטחת הכנסה, קצבאות ילדים וכן הסיוע בשכר דירה הניתן ממשרד השיכון. בנוסף, קצבאות הביטוח הלאומי חדלו להיות מוצמדות לשכר הממוצע ובמקום זאת הוצמדו למדד המחירים לצרכן, תוך קביעת 'שכר בסיס' כמדד לחישוב הקצבאות. שינוי זה, לצד העדכון המתון של השכר הקובע, יצר פגיעה ארוכת טווח בערך הקצבאות ביחס לרמת החיים המשתנה.

כתוצאה מהקיצוצים הורע מצבן של משפחות עם ילדים ובייחוד משפחות חד הוריות. הפער בין משקי בית שבראשם גברים למשקי בית שבראשם נשים עלה מכ-2 נקודות אחוז לכ-5 נקודות אחוז עם יישום הגזירות

⁶ מתוך עבודה בהכנה של אנדבלד-סבג, דגן בוזגלו וקונור אטיאס בנושא שכר נמוך והתמורה לעבודה, מרכז אדוה (טרם פורסם).

⁷ שם

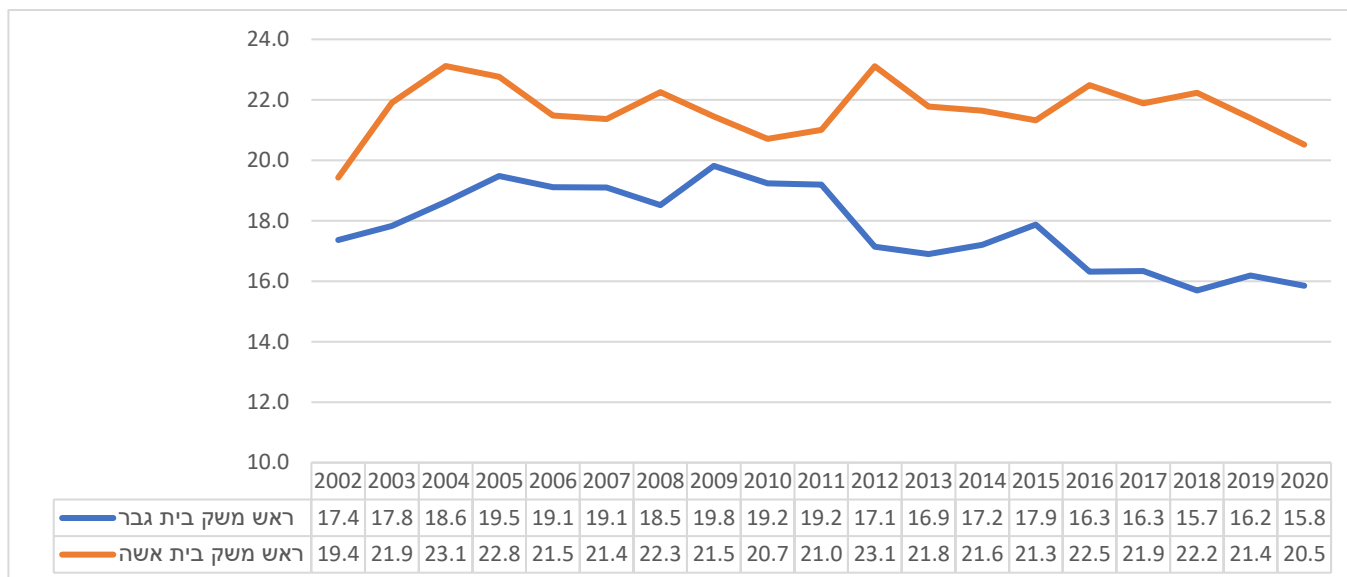
⁸ הביטוח הלאומי. 2023. [דוח ממדי העוני והאי-שוויון בהכנסות](#) לוח 4.

⁹ מירי אנדבלד ולהב כראדי. 2023. [סקר ביטחון תזונתי 2021](#): – מהלך הסקר והממצאים העיקריים. הביטוח הלאומי.

¹⁰ חסון, יעל, ירון הופמן-דישון ותהילה שרעבי. 2023. [בית משלך: אי-שוויון מגדרי בדיור](#). מרכז אדוה.

ב-2004-2005 (תרשים 1). הגידול בממדי העוני כמו גם בפער המגדרי בשיעורי העוני נתן את אותותיו למשך שנים קדימה, למעשה עד לסוף העשור, ב-2009-2010 (ולאחר מכן התרחב מחדש). בהתאמה לכך נסקו גם שיעורי העוני של ילדים ובייחוד במשפחות גדולות וחד הוריות.

תרשים 1: שיעורי העוני של משקי בית שבראשם גברים ונשים, 2002-2020

מקור: עיבודי מרכז אדוה לסקרי הכנסות והוצאות משקי הבית של הלמ"ס.
הערה: הנתונים משנת 2019 מבוססים על סדרה חדשה.

נשים לאחר פרישה מהעבודה ונשים עובדות בגיל הזקנה

שיעור העוני בגילאי זקנה בישראל גבוה בהשוואה בינלאומית, ובקרב נשים בגילאי זקנה שיעור העוני גבוה אף יותר. נכון לשנת 2019, כחמישית (20.3%) מהנשים בגילאי 66 ומעלה וכרבע (23.6%) מהנשים בגילאי 75 ומעלה בישראל חיו בעוני – שיעורים גבוהים פי 1.3 ופי 1.1 בהשוואה לגברים.¹¹

ההכנסות של נשים מפנסיה נמוכות בהשוואה להכנסותיהם של הגברים: בשנת 2021 ההכנסה החודשית הממוצעת של נשים מפנסיה עמדה על 1,783 ש"ח, לעומת 3,135 ש"ח בקרב גברים. הפער המגדרי העמוק, המשקף את פערי השכר והוא גורם משמעותי בשעתוק הפער הכלכלי בגילאי הזקנה.¹²

¹¹ נתונים על עוני לשנת 2019 בפילוח לפי מין וגיל, שהתקבלו מלירון סיוון שרמן, תחום צריכה בכספים, אגף מיקרו כלכלה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ביום 24.1.2023.
¹² צמרת, הגר, הדס בן אליהו, נעמי חזן, חנה הרצוג, יוליה בסין ורונה ברייר-גארב, ה. 2023. [מדד המגדר: אי שוויון מגדרי בישראל](#). מכון ון ליר בירושלים.

על פי נתוני הביטוח הלאומי ל-2022, נשים מהוות כ-60% ממקבלי קצבת אזרחים ותיקים (בשל תוחלת החיים הגבוהה יותר מגברים) וכ-64% מקרב מקבלות הקצבה להשלמת הכנסה לאזרחים וותיקים, הקצבה המשמעותית ביותר לחילוף פרטים ומשפחות מעוני.¹³

למרבה המזל הוחלט לבסוף לזוטר על הקפאת הקצבאות לאזרחים ותיקים, אולם גם נשים בגיל הפרישה יושפעו במיוחד מהצעדים הצפויים, שכן רבות מהן עובדות בשכר נמוך לצורך גישור על התקופה שעד לקבלת הקצבה או לצורך השלמת הכנסה כשהן כבר מקבלות את הקצבה. העלאת מדרגות מס הכנסה והעלאת מדרגת המס הנמוכה של דמי הביטוח הלאומי צפויה להקטין במידה ניכרת את הכנסתן של נשים הנאלצות לעבוד למחייתן בגילאים שסביב גיל הפרישה ולאחריו.

יצוין שההצעות הללו באות בהמשך לחוק ההסדרים לשנים 2021-2022 שבמסגרתו הוחלט להעלות את גיל הפרישה לנשים מגיל 62 ל-65 בתהליך הדרגתי – צעד נוסף שפגע בנשים מוחלשות שקצבת האזרח הוותיק נשללה מהן למשך כמה שנים ושמאלץ אותן להמשיך לעסוק במקצועות שוחקים בשכר נמוך בגיל מבוגר ולעיתים קרובות גם בבריאות לקויה.¹⁴

קיצוץ במגזר הציבורי

עוד במסגרת התקציב, מתוכנן קיצוץ רוחבי בהיקף של כ-5-6 מיליארד שקל שיחול בעיקר על משרדים חברתיים ומשרדים בתחומי תשתיתיים¹⁵, ובראשם הקיצוץ בתקציבי מערכות החינוך והבריאות.

השירותים הציבוריים בישראל סבלו עוד לפני המלחמה מתת-תקצוב והם ממומנים ברמה נמוכה מן המקובל בארצות ה-OECD.¹⁶ תת התקצוב של המערכות הציבוריות בא לידי ביטוי בעומס ובקושי לספק מענים, גם בשגרה ובוודאי בזמן חירום. הדבר ניכר כבר בתקופת משבר הקורונה עת נחשפו מערכות ציבוריות חסרות בתשתיות ובכוח אדם. המלחמה – חשפה ביתר שאת את החוסר במשאבים במערכות אלו ואת הקושי לספק ולפתח מענים לצרכים הרבים, הקיימים והחדשים, שנוצרו בתחומי הבריאות, הרווחה והחינוך.

תת התקצוב לשירותים הציבוריים, בדגש על שירותי הבריאות, הרווחה והחינוך מרחיב את הגירעון הטיפולי - הקושי ההולך וגובר לספק טיפול זמין ואיכותי למי שזקוקים וזקוקות לכך. המלחמה חושפת את עומקו ואת השחיקה במערך הטיפול הציבורי במשלחי יד כגון עובדות סוציאליות, פסיכולוגיות, פיזיותרפיסטיות, יועצות חינוכיות ועוד. הצורך הגובר במענים טיפוליים פוגש במערכת הסובלת ממחסור של משאבים וכוח אדם, המתקשה לספק מענים מתאימים. על פי הערכות חסרות אלפי עובדות בתחומי החינוך, הטיפול והבריאות, בין

¹³ ביטוח לאומי, 2023. ירחון סטטיסטי.

¹⁴ אנדבלד-סבג, מירי. 2023. דחיית גיל פרישה: [השלכות המלחמה על נשים מבוגרות שפוטר מעבודתן](#). מרכז אדוה.

¹⁵ טייטלבוים שלמה, 2024. [תקציב 2025: קרנות ההשתלמות כבר בחוץ. צעדים נוספים גם מתנדדים](#). כלכליסט, 29.10.2024.

¹⁶ סבירסקי, שלמה ואתי קונור אטיאס. 2023. תקציב המדינה לשנים 2023-2024.

היתר בשל שכר נמוך ותנאי עבודה שוחקים. כתוצאה, כבר עתה קיים עומס רב על העובדות הקיימות ועליו נוסף העומס הנפשי, הרגשי והטראומה המשנית שהן חוות כמי שמסייעות לנפגעים ולנפגעות מהמלחמה.¹⁷ גם הקיצוץ בתקציבי פיתוח התחבורה הציבורית צפוי לפגוע בעיקר בנשים (בעיקר מן המעמדות הנמוכים), אשר מהוות רוב בקרב משתמשי התחבורה הציבורית ותלויות בה יותר למטרות תעסוקה.

מלבד פגיעה בשירותים עצמם, קיצוצי הרוחב יפגעו בנשים, המהוות רוב בקרב עובדי המגזר הציבורי ומשרדי הממשלה: 62.5% מהעובדים בכלל שירות המדינה, 75% מהעובדים. ות במשרדי הבריאות והחינוך ו-78% מעובדי. ות משרד הרווחה והשירותים החברתיים. יש להוסיף כי שיעורן הולך ופוחת ככל שעולים בסולם הדרגות.¹⁸ זאת ועוד, נקיטת צעדים של צנע על מנת להתמודד עם משברים כלכליים ובתוך כך קיצוץ בשירותים חברתיים מגדילה לא רק את נטל התשלומים של משקי הבית על שירותים, אלא גם את עומס העבודה שלא בשכר ("עבודות שקופות") שעושות נשים בבית, בהיעדר חלופות ציבוריות.¹⁹

באין הסדר מדיני ונכונות להפסיק את המלחמה והסבל הנגרם לכל הצדדים, ולהתמקד בתהליכי ההחלמה ובשיקום המערכות הקורסות, המחירים הכבדים ממילא רק ימשיכו לעלות והפערים ילכו ויעמיקו.

¹⁷ בן אליהו, הדס, יעל חסון ונוגה דגן בוזגלו. 2024.

¹⁸ נציבות שירות המדינה. [דוח שוויון מגדרי](#), 2021; עיבוד של מרכז אדוה לסקרי כוח אדם.

¹⁹ חסון, יעל. 2022. עדין שקופות: מגמות והתפתחויות בהערכת תרומתן של עובדות ללא שכר לכלכלה. סוציולוגיה ישראלית, כג (2): 33-52.